



# خوانش هویت در رویکرد فرهنگ گرایانه به تجدید حیات بافت‌های فرسوده شهری

سید علی سیدیان

عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران

## چکیده

هویت یک فضای شهری در فرایند تجدید حیات شهری، بنا به باز معنایی و تصویری که از آن در ادبیات شهرسازی مرتبط با بافت‌های فرسوده و تاریخی شهری شکل گرفته است، در قالب رویکردهای فرهنگ گرایانه متصف به روند مداخلات در بافت‌های فرسوده، قابلیت تعریف و تعمیم می‌یابد.

از سویی دیگر، امروزه مداخلات شهری مبتنی بر اصولی چون فرهنگ، تقویت طراحی شهری و میزان مشارکت گروه‌های اجتماعی انجام می‌گیرد که سعی در حرکت به سمت همه جانبه گرایی و پایداری دارد. علاوه بر این، آنچه که موجب فراهم شدن شرایط تحقق برنامه‌های متکی بر این رویکرد جامع بوده، اقدام به برقراری یک نظام مدیریت منسجم، تمرکز زدایی، بسترسازی حقوقی، مشارکت در نظام تصمیم سازی، برنامه ریزی طراحی سرمایه گذاری و اجرا با تأکید بر نقش مردم بوده است.

در واقع بحث حاضر به ریشه‌های برنامه ریزی بافت‌های فرسوده شهری منعطف و پاسخ‌گو در قالب تجدید حیات ساختار شهری تأکید دارد که امکان خوانشی جدید از هویت را در فرایند فوق الذکر در روبه مداخلاتی کارآمد فراهم می‌آورد. نوشتار حاضر نیز به این مهم توجه دارد و ادبیاتی مرتبط با مفهوم شکل گرفته از مسئله فوق را تبیین و تشریح می‌کند.

## واژگان کلیدی

هویت، فرهنگ گرایانه، تجدید حیات شهری، بافت‌های فرسوده شهری.

## مقدمه

مرور زمان و تغییراتی که در خواسته‌ها و به تبع آن نیازها و نحوه پاسخ‌گویی انسان‌های شهری به آن نیازها رخ می‌دهد، همواره در شهر وجود داشته است. پیشرفت‌های فنی و فهمی، تغییرات آداب و رفتارها، تولید و مصرف کالاهای متفاوت همواره در شهر رخ داده است و شهر را به عرصه تغییرات مهم تمدن بشری تبدیل کرده است. این تغییرات تأثیر خود را بر وجوه مختلف شهر (چه اجزای کالبدی و غیر کالبدی و چه روابط مابین آنها) بر جای می‌گذارند و جای پای زمان همواره بر چهره شهر می‌ماند. آنچه که متعلق به دیروز بوده است و آنچه که متعلق به امروز است، خود را از یکدیگر متمایز می‌کنند. در دوران‌های مختلف، این تغییرات وجود داشته

اند ولی در مقاطعی بسیار پررنگ تر از گذشته پا به عرصه وجود نهاده‌اند. از جمله این دوره‌ها انقلاب صنعتی و تحولات پس از آن، جنگ‌های جهانی و تأثیرات آنها و شکل‌گیری نحله‌های فکری مدرن و پسامدرن است.

به هر نحو، ایجاد چنین تغییراتی در ورودی‌های سیستم شهر، تأثیر خود را بر تمام سیستم شهر می‌گذارد. اگر شهر را چون دیاگرام شماره ۱ (صفحه ۷۳)، مجموعه‌ای از سیستم‌های مختلف و روابط مابین آنها در نظر بگیریم، اثری که بر روی یکی از قسمت‌ها وارد می‌شود به دلیل روابط متقابل مابین تمام اجزاء، بر سایر قسمت‌ها نیز منعکس خواهد شد.

به دنبال ایجاد تغییرات، خواسته‌هایی در جهت کنترل و هدایت تغییرات در جهت مطلوب شهر و مردم آن ایجاد شد و متفکران به فکر افتادند تا در جهت ایجاد تعادلی دوباره در سیستم شهر خاصه بافت‌های فرسوده شهری، دست به مداخلاتی در وضع موجود بزنند. البته شاید از تأثیر همه جانبه اقدامات خویش در تمام عرصه‌های شهر با خبر نبوده‌اند و در جهت رفع یا اصلاح موضعی یا مقطعی دست به اقداماتی برده‌اند.

محرک آنها برای آغاز حرکتی عقلانی در جهت بازگرداندن شرایط موجود شهر به شرایط گذشته خوبی که در ذهن‌ها داشتند (که ما امروز آن تلاش‌ها را در جهت ایجاد تعادلی دوباره در سیستم شهر ارزیابی می‌کنیم) نشانه‌هایی بود که در شرایط موجود شهر به چشم می‌خورد و به آنها می‌فهماند که مسئله یا مسائلی در شهر رخ داده است. در جمع بندی انواع نگاه‌هایی که تا به امروز نیز در نوع مداخله در بافت‌های شهری به‌طور اعم یا بافت‌های فرسوده شهری به‌طور اخص، تأثیر گذار بوده است باید گفت که چهار نوع نگاه در این زمینه وجود دارد:

۱) **مداخله نو گرایانه:** این مداخله که متأثر از نظریات شهرسازان و پیش شهرسازان قرن نوزدهم چون کابه و راسکین است، با هدف ارتقای بهداشت و زیبایی و افزایش کارایی به وجود آمد. این نگاه با مشکلاتی از قبیل تراکم بالا در بافت‌های قدیمی و آلودگی این بافت‌ها و نبود فضاهای سبز و مناظر زیبا در آنها روبه‌رو بود. آنها دلیل این مسائل را در ادامه یافتن سنت‌های قدیم در شهرها و عدم استفاده از علم و تکنولوژی جدید می‌دانستند. لذا با شعار جدایی از گذشته به میدان آمدند

نگاه موزه‌های بهسازی نوسازی تخریب و بازسازی ←

برای وضعیت بافت‌های شهر نیز می‌توان طیفی را شکل داد که بیان کننده میزان ارزشمندی و میزان فرسودگی آنها باشد، یعنی یک سر طیف بافت کاملاً دارای ارزش و میزان فرسودگی پایین و سر دیگر طیف بافت دارای ارزش پایین و میزان فرسودگی بالا قرار دارد.

← با ارزش دارای ارزش کم ارزش بی‌ارزش  
فرسودگی کم فرسودگی کم فرسودگی زیاد فرسودگی بالا

به طور خلاصه می‌توان خصوصیات انواع بافت‌ها و اهداف سیاست‌ها و اقدامات مورد نیاز مداخله در آنها را در جدول صفحه ۷۳ این چنین خلاصه کرد:

در مجموع مداخله در شهر و میزان و محل و چگونگی این مداخله دارای طیف است، یعنی با تغییر موقعیت‌ها و شرایط بافت‌ها در مناطق مختلف روش‌ها نیز تغییر خواهد کرد. اما به طور کلی آن چیزی که ثابت است این است که همواره برآورد درست میزان مشکلات و نیازها در یک محدوده نوع و روش برخورد با آن محدوده را مشخص می‌کند

البته در مباحث مربوط به مرمت و نوسازی شهری چند روش کلی برای تهیه طرح‌های مربوطه نیز وجود دارد که اشاره به آنها نیز خالی از لطف نیست. این روش‌ها عبارت‌اند از:

۱- روش حفاظتی - بهداشتی

مجموعه اقداماتی است که شهرداری‌های شهرهای بزرگ (شهرهایی که به دلایل اقتصادی، جهانگردی و مذهبی بیشتر در رفع معضلات خود کوشیده‌اند) برای حصول به بهبودهای قابل لمس روزمره انجام داده‌اند، نظیر طرح‌هایی که برای خیابان‌های کثیف‌های تکمیلی، تجهیز و تزئین فضاهای عمومی، زدودن هسته‌های شهری نامناسب، تأمین آب آشامیدنی، فاضلاب و فضای سبز انجام می‌گیرند. قبل از هر چیز می‌باید محرک این قبیل طرح‌ها را در ناهماهنگی بافت‌های قدیمی شهرها برای شرایط زندگی امروز دانست. این طرح‌ها بیشتر برای پاسخ دادن به مواردی از قبیل استفاده بیشتر از وسایل حمل و نقل موتوری، بالا رفتن سطح خواست ساکنان شهرها در ارتباط با پیشرفت‌های بهداشتی، آشنایی

و با استفاده از روش‌هایی چون منطقه بندی کاربری‌ها و ایجاد شبکه‌های سواره منظم و شطرنجی سعی کردند برای مردم نور و هوای بهارمغان آورند.

۲) مداخله فرهنگ گرایانه: این نوع نگاه به مداخله نیز از قرن نوزدهم و افرادی نظیر راسکین، موریس و سیت تأثیر گرفته است و بر وجود ارزش‌های فراوان در بافت‌های کهن تأکید دارد و راه آینده را در تبعیت از اشکال شهری کهن و تکرار زیبایی‌های آن و حداقل مداخله در آن بافت‌ها می‌داند. این نگاه بر وجود فرهنگ (به عنوان جوهره اساسی فضا) در شکل دهی به بافت‌های کهن تأکید دارد و لذا بر از بین بردن آنها تأکید می‌کند

۳) مداخله فرانوگرایانه: که تلفیقی از دو نگاه بالا است و از اواسط قرن بیستم به بعد شکل می‌گیرد. این نگاه معاصر سازی فضاهای کهن را لازمه زندگی امروز می‌داند ولی مراقب است که کمترین آسیب ممکن را به بافت کهن که آن را واجد ارزش‌های فرهنگی اما نامناسب برای زندگی امروز می‌داند، برساند.

۴) مداخله مردم گرایانه: این نوع نگاه مداخله متأثر از نظریات مشارکتی اواخر قرن بیستم است که سعی دارد مردم را به عنوان مخاطبان اصلی هر نوع مداخله‌ای، در فرآیند و محصول برنامه ریزی و طراحی بافت‌ها شریک کند. در این نگاه بیشتر ادراک نقش مردم در شهر و برنامه ریزی بر اساس آن اهمیت دارد نه مداخله کالبدی.

انواع مداخلات در بافت‌های شهری

مداخلات شهری طیفی وسیع از انواع اقدامات را در بر می‌گیرد که در کلی‌ترین نگاه از محافظه کارانه ترین برنامه‌ها که سیاست‌های حفاظت کامل است آغاز می‌شود و تا بزرگ‌ترین پروژه‌های توسعه مجدد پیش می‌رود. به طور اجمالی سیاست‌های مداخله در چهار دسته قرار می‌گیرند:

میزان مداخله	سیاست‌های حفاظت و نگهداری موزه‌ای	سیاست‌های بهسازی
	سیاست‌های نوسازی	سیاست‌های بازسازی

← حجم و نوع تغییرات جدید

اگر برای این تغییرات طیفی را در نظر بگیریم، یک سر طیف را نگاه موزه‌ای و سر دیگر طیف را نگاه کاملاً نوظلب (تخریب و از نوساختن) تشکیل خواهد داد.

بصری به کالبد می‌پردازند. روش بازسازی شهری دقیقاً بر عکس، عمده تأکیدات خود را بر فعالیت‌ها متمرکز می‌کند، البته گاهی نیز مداخلاتی صورت می‌دهد. روش‌های موضعی هم به کالبد و هم فعالیت‌ها توجه دارند. در مقیاس محدود و روش جامع توجه غالباً سیستمی به شهر و در نتیجه بافت‌های قدیم دارد. در کل مداخلات نام‌برده می‌توانند بسیار مدرنیستی و در نفی گذشته تهیه شوند یا بسیار فرهنگی و در ادامه گذشته یا به صورت تلفیقی از هر دوی آنها؛ اما آنچه که امروز بیشتر توجه دست اندرکاران را به خود جلب می‌کند مردم و ایجاد پایداری و امنیت و رفاه برای آنان و اشتراک دادن آنها در فرآیندهایی است که به شکلی پررنگ زندگی آنها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد<sup>۱</sup>

### پیشینه اصلاح و بهسازی بافت‌های قدیمی و درونی شهرها

توجه به بهسازی و مرمت بناها در اروپا تقریباً به اوایل قرن نوزدهم باز می‌گردد. در فرانسه در سال ۱۸۳۷م. تشکیلات خاصی به نام «کمیته ویژه هنر و یادمان [تاریخی]» بنیان نهاده شد که به کار فهرست برداری و حفظ اماکن در معرض ویرانی می‌پرداخت. در سال ۱۸۷۷ در انگلستان نیز انجمنی برای حفظ ساختمان‌های قدیمی پایه‌گذاری شد. به این ترتیب مجموعه قوانین مربوط به حفظ و احیای آثار با ارزش شهری که پیشینه آن به قرن نوزدهم باز می‌گردد، تا عصر حاضر همچنان ادامه و تکامل یافته است. در سال ۱۹۳۱ در شهر تاریخی آتن انجمنی از باستان‌شناسان، معماران و آگاهان امور ابنیه تشکیل شد و به تدوین مقرراتی برای حفظ آثار باستانی پرداخت ولی در اینها تأکید اندیشمندان نه بر بهسازی بافت شهری، بلکه فقط بر حفاظت آثار معماری شهری بود. به عنوان مثال، مواد اول تا پنجم قطعنامه آتن شامل موارد ذیل بوده است:<sup>۲</sup>

- ۱) نگهداری ساختمان‌ها، بدون افزودن یا کاستن کوچک‌ترین جزئی از بنا؛
  - ۲) اضافه نکردن اجزا و عناصر جدید به بنا و اکتفا به عمل سوار کردن مجدد بنای ریخته شده، مگر در صورت به خطر افتادن استحکام بنا؛
  - ۳) پرهیز از حفاری به منظور تغییر شرایط برای آثار باستانی؛
  - ۴) احترام به دوره‌های مختلف ساختمان بنا؛
  - ۵) عدم اقدام به عملیات شهرسازی، خیابان‌کشی و تغییرات محوطه سازی بدون مطالعه در اطراف بناهای تاریخی.
- همچنین مواد دیگر قطعنامه فقط آن گاه از بهسازی بافت صحبت به میان می‌آورد که موجودیت بنا را وابسته به آن بدانند. در واقع بهسازی و مرمت بافت‌های شهری، به طور مجزا و مستقل از بناهای تاریخی و به عنوان عنصر شهری زنده و پویا، تا قبل از جنگ جهانی دوم هیچ گاه مورد توجه این مؤسسات قرار نگرفته بود. حتی هنگامی که بحثی از مرمت بافت به میان می‌آمد، به تبعیت از بناهای تاریخی و برای حفاظت موجودیت آن بود. این نگرش نسبت به بافت‌های تاریخی شهری تا پایان جنگ جهانی دوم ادامه داشت. همان طور که گفته شد، در انگلیس سعی شد که با مداخله در سیستم هدایت و کنترل شهر، تعادل از دست رفته به بافت و شهر بازگردانده

با شهرهای توسعه یافته، احداث فضاهای سکونتی و واحدهای جدید برای خدمات عمومی و بازرگانی تهیه می‌شوند. این طرح‌ها غالباً میل به تخریب و بازسازی دارند، ولی بهسازی و نوسازی را نیز شامل می‌شوند.

### ۲- روش حفاظتی - تزئینی

این روش شامل مجموعه اقداماتی برای حفظ، نگهداری و یا ارتقای زیبایی شناسی فضایی در پیکره، سیما و چهره معماری بافت است. بهتر جلوه دادن بناهای قدیمی و گسستن آنها از پیوند با بافت اطراف، از بین بردن محله‌های غیر بهداشتی و فقیر نشین شهر، احداث فضاهای باز در محله‌های قدیمی و دادن چهره نو به شهر از جمله هدف‌های اصلی این روش است. علت اصلی استفاده آن بیشتر در بافت‌های تاریخی به دلیل وجود ارزش‌های بصری زیادی است که می‌توان آنها را حفظ کرد و ارتقا بخشید. این روش عمدتاً با احیا و ایقا سروکار دارد و تخریب کمتر مورد توجه و استفاده است.

### ۳- روش بازسازی شهری

این روش که غالباً بعد از جنگ‌ها، برای کمک به شهرهای آسیب دیده به کار رفته است با هدف بازگرداندن فعالیت به فضا، برگشت به حالت عادی، زنده کردن حیات شهری و در یک کلام باززنده سازی فضای شهری است. این روش دو وجه عمده دارد: یا بازسازی به صورت مو به مو و همچون گذشته اتفاق می‌افتد یا بازسازی در انقطاع با گذشته اتفاق می‌افتد و چهره ای نوین جانشین چهره قبلی می‌گردد

### ۴- روش مداخله موضعی - موضوعی

هدف عمده این روش تقویت وضع اقتصادی و تقلیل عوامل فرساینده کالبدی است. در این روش شرایط اولیه و نیازهای مردم، در همراهی با اهداف مرمت شهری و رابطه مستقیم با مسئولان شهر قرار می‌گیرد. در این روش به دخالت‌های موضعی، بهبود شرایط محیطی، ارتقای فضای معماری و تسلط نوعی معماری خاص در یک محدوده خاص از بافت شهر پرداخته می‌شود. این تفکر به ایجاد فضاهایی که برخورد اجتماعی را تسهیل کند توجه دارد و سعی در ایجاد هماهنگی بین کالبد و عملکرد در یک محدوده خاص دارد. غالباً طرح‌های طراحی شهری در این حوزه قرار می‌گیرند که می‌توانند به ارتباطی اجرایی و واقع بینانه با مردم بینجامند. البته این روش در کشورهای پیشرفته هواخواهان بیشتری دارد ولی در کشورهای در حال توسعه به دلیل نبود برنامه‌های جامع تر چندان مثر مژمنزخولهبود

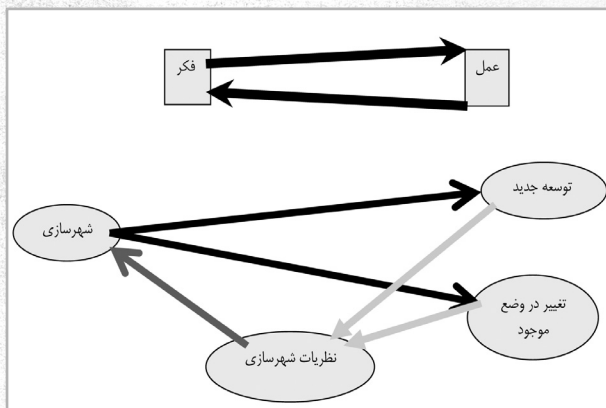
### ۵- روش جامع مرمت شهری

هدف از این روش مورد توجه قرار دادن مسائل بافت قدیم با توجه به مسائل کل شهر است. در این روش اعتقادی به برخوردهای موضعی وجود ندارد. در این روش به جمع عوامل و متغیرهای شهر همچون موجود زنده ای توجه می‌شود و در هماهنگی با بخش‌های جدید شهر نیز خواهد بود.

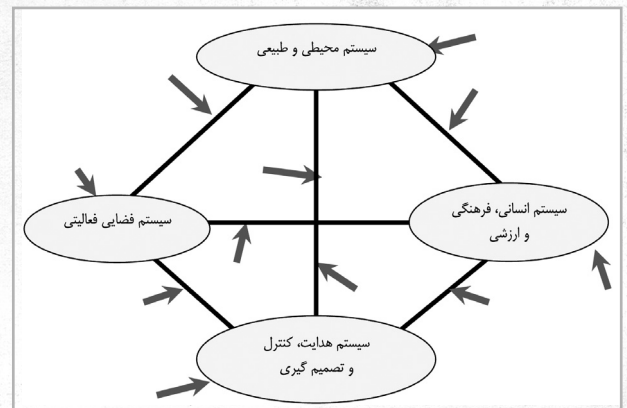
در جمع بندی مطالب بالا می‌توان گفت که در روش‌های حفاظتی، تأکید بیشتر بر کالبد است تا بر فعالیت‌های شهر با این تفاوت که در نگاه بهداشتی از حیث امکانات بهداشتی و در دومی از حیث

انواع بافت	اهداف	سیاست‌ها	اقدامات
بافت تاریخی زنده و فعال 	<ul style="list-style-type: none"> <li>حفظ کامل وضع موجود</li> <li>رفع مشکلات موردی</li> <li>اصلاح تدریجی بافت</li> </ul>	حفاظت و تعمیر	<ul style="list-style-type: none"> <li>تدوین ضوابط خاص بافت تاریخی</li> <li>مرمت دائم کالبد بافت تاریخی</li> <li>نظارت دائم و جلوگیری از هر نوع تغییر پیش بینی نشده</li> </ul>
بافت تاریخی خالی شده از فعالیت 	<ul style="list-style-type: none"> <li>حفظ کالبد وضع موجود</li> <li>ارتقای فعالیت‌ها در بافت</li> </ul>	بهبودی	<ul style="list-style-type: none"> <li>استحکام بخشیدن به ساختار کالبدی بافت</li> <li>توان بخشی از طریق فعالیت‌های جدید</li> <li>حمایت و مراقبت از بافت از طریق جلب حمایت‌های دولتی، تدوین قوانین و حوزه‌های حفاظتی</li> </ul>
بافت فعال اما دارای وضعیت کالبدی نامناسب یا خطرناک 	<ul style="list-style-type: none"> <li>حفظ فعالیت موجود</li> <li>اصلاح کالبدی</li> </ul>	نوسازی	<ul style="list-style-type: none"> <li>انطباق وبه روز سازی فضاها و فعالیت‌ها</li> <li>تبدیل و تغییر کالبد قدیمی در جهت استفاده بهینه</li> <li>نوسازی کالبد در جایی که امکان اصلاح ندارد</li> <li>حمایت و ایجاد مشارکت ساکنان در تعمیر یا تغییر کالبد</li> </ul>
بافتی که هم کالبد آن نامناسب است و هم میزان فعالیت آن بسیار کاهش یافته است 	<ul style="list-style-type: none"> <li>اصلاح همزمان کالبد و فعالیت در بافت</li> </ul>	بازسازی	<ul style="list-style-type: none"> <li>تخریب بافت کاملاً فرسوده</li> <li>پاکسازی و آواربرداری محدوده</li> <li>اجرای طرح و سازمان جدید (یا همان قبلی) در محدوده</li> </ul>

آینه خیال / شماره ۱۰ / ۷۳



دیاگرام ۲



دیاگرام ۱

شود؛ ولی در فرانسه و آمریکا اعمال تغییرات شدید کالبدی مد نظر قرار گرفت و ادامه یافت.

آغاز این مداخلات عملی در شهرهای اروپایی و آمریکایی زمینه را برای پیدایش دانشی فراهم می‌کند که بعدها به برنامه ریزی شهری تبدیل می‌گردد. بعد از تکوین و شکل‌گیری این رشته تخصصی در کنار رشته معماری است که تغییرات در برنامه ریزی اثر خود را در مداخلات عملی در شهرها و پیامدها و نتایج این مداخلات متقابلاً اثر خود را در بروز تغییرات در علم برنامه ریزی بر جا می‌گذارند. (دیاگرام ۲، صفحه ۷۳)

اولین مداخلات برنامه ریزی شده با هدف ایجاد سلامت عمومی، ارتقای وضعیت مسکن و بهداشت آغاز شد. طرح باغشهرهای اینزرهاوارد، که از اولین نمونه‌های این نوع خواسته‌هاست، حاوی سیاست‌ها و راهکارهایی برای عملی کردن آنها بود. کم‌کم برنامه ریزی جامع ایجاد شد؛ برنامه‌ای که در آن تهیه تصویر دقیق از وضع مطلوب شهر مد نظر بود که همه چیزش به دولت ختم می‌شد<sup>۳</sup>

این دیدگاه که گرایشی عمدتاً کالبدی دارد و می‌خواهد زندگی نوبی را با شاخص‌های جدید به شهروندان هدیه دهد، مداخلات شدید و وسیع خود را با توجیهاتی عمدتاً اقتصادی در آمریکا و سپس در اروپا آغاز می‌کند. این نوع برنامه ریزی به برنامه ریزی تکنوکراتیک شهره شد. تعصب کالبدی از اجزای اصلی برنامه ریزی تکنوکراتیک است و این معنی را تبلیغ می‌کند که بهبود در محیط و فضای کالبدی باعث تغییر و بهبود در رفتارهای اجتماعی و اقتصادی می‌شود. با گذشت سه دهه از قرن بیستم و شکل‌گیری دیدگاه مدرن (تجدد طلب) در بین معماران و شهرسازان آن دوران، اقدامات مدرنیستی در دستور کار غالب شهرهای دنیا قرار گرفت. خصوصیات عمده این دیدگاه به خصوص در مورد مداخلات شهری شامل نکات زیر بود:

چندان توجهی به گذشته و دستاوردهای آن نداشت و بر بردن از گذشته و روش‌ها و سنت‌ها و دستاوردهای آن تأکید می‌کرد چرا که سنتی مانند را دلیل مشکلات موجود می‌دانست. با تأکید بر توانمندی‌های جدیدی که در عرصه علم به وجود آمده بود، به دنبال «توجه به خواسته‌های مردم برای ایجاد اشتغال و تامین مسکن مناسب، تسهیلات اجتماعی و خدمات رفاهی و در کل ساختن آینده‌ای بهتر برای آنها»<sup>۴</sup> بود.

#### فرهنگ به‌عنوان ابزاری برای تجدید حیات شهری

شهرهای امروز با نمونه‌های دیروزین خود تفاوت‌هایی ماهوی پیدا کرده‌اند که کشف آنها می‌تواند ما را به واقعیت‌هایی جدید در عالم شهرسازی برساند. لذا قانون‌ها و روش‌های دیروزین علم شهرسازی در حال تغییرند. در دهه ۱۹۸۰، تغییر عمده در شهرهای جهان، از بین رفتن موقعیت آنها به عنوان مراکز تولید صنعتی بوده است. لذا روندهای پیشین شهرسازی می‌باید همپای آن تغییر کنند. روند کنونی تجدید حیات شهری در مراکز شهری می‌تواند فرصتی برای تغییر شهر سرمایه داری مدرن هم از جنبه فضایی و هم از جنبه اجتماعی توسط توسعه مجدد بخش بزرگی از نواحی درونی شهرها

که در حال زوال‌اند، به شمار آید. در واپسین دوره سرمایه داری و قبل از انقلاب فراصنعتی (به تعبیر فلاسفه)، عامل محوری در تغییر بنیادی سرمایه از چرخه اولیه تولید به چرخه ثانویه ساخت محیط است که حرکتی عظیم تر به سوی تدابیر مالی بیشتر نسبت به بنگاه‌های تولید به مانند منابع سود به شمار می‌آید. همان‌گونه که اسمیت مشاهده کرده است، تمایل سرمایه به تمرکزگرایی و سپس حرکت جهانی با حداقل هزینه به سمت نقاط تولیدی است. اثر راهبردهای انباشت سرمایه بر روی تجارت و نیز بر روی سیاست‌های اساسی دولت‌ها معمولاً به عنوان یک مؤلفه محوری در ساخت، تخریب و تجدید ساخت شهرها دیده شده است.

شهرها موجودیتی جداگانه و مستقل از هم ندارند، بلکه بیشتر عناصر به هم مرتبط یک سیستم جهانی شهری هستند. آنها شکل راهبردی عرصه‌ای هستند که اثرات و واکنش‌هایی را به تجدید ساختار اقتصادی و اجتماعی نشان می‌دهند. علل، ماهیت و ویژگی توسعه و تجدید ساخت شهری می‌توانند به بهترین وجه، به وسیله تجزیه و تحلیل شهرها بر حسب روابط تعاملی آنها، به ویژه روابط درونی اقتصاد سرمایه داری جهانی، شرکت‌های چند ملیتی حاکم بر اقتصاد جهانی، و فرایندهای تجدید ساختار اقتصادی‌اش، درک شوند. این دوره از اقتصاد سرمایه داری جهان یا سرمایه داری اخیر تغییراتی را در ساختار اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و تجدید ساختار نواحی شهری نشان می‌دهد. تجدید ساختار شهری امری یک جانبه نبوده و همین‌طور هم در همه جا یکسان نیست. تجدید ساختار شهری فرایندی توأماً تمرکزگرا و تمرکززدا است.

#### اجزای اصلی تجدید حیات فرهنگی شهر

می‌توان دو جزء اصلی برای تجدید حیات شهری پیشنهاد داد:

۱) پیکره اجتماعی که هدفش بر روی نواحی مسکونی متمرکز است

۲) پیکره اقتصادی که هدف آن خدمات بازرگانی و مالی است. استراتژی‌های به کار رفته در بازسازی و تجدید ساختار درون شهرها به طور عمومی در شهرهای غربی شباهت زیادی با هم دارند، ولیکن ابعاد کاربردی و عملی می‌توانند در صورت رویارویی واقعی مسائل گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و تاریخی تفاوت پیدا کنند.

همچنین، برای ایجاد تصویری جذاب و نو برای مرکز شهر ضرورت دارد که گروه اجتماعی متوسط به بالا را تشویق کرد تا خود را به نواحی ارتقا یافته تر آن ناحیه انتقال دهند و سکنی یابند. فرایندی بسیار مشهور از تجدید حیات شهری در شهرهای غربی پدیده «اعیان سازی» است که ماهیت کالبدی و اجتماعی واحدهای همسایگی را دچار تغییر می‌کند

#### اعیان سازی

هدف در این فرایند، ارتقای فعالیت‌های اقتصادی و ساختار اجتماعی به وسیله نفوذ و جایگزینی اقشار بالای اجتماعی و اقتصادی به جای ساکنان پیشین در محیط‌های تجدید ساختار شده نواحی مرکزی است که پیش از زوال آفت‌های زیان‌باری را تجربه کرده‌اند. اعیان سازی نیازمند تغییری اساسی در تصویر نواحی فقیرنشین درون شهری

المپیک که عامل بسیار قدرتمندی برای توسعه شهر شد. موضوع المپیک در برگیرنده عناصر بسیاری در تغییر شکل توسعه شهری شد. تجدید ساختار عمده شهر بارسلون بر پایه ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی، حمل و نقل عمومی، خدمات شهری، توسعه اسکله‌ها و به ویژه نوسازی واحدهای همسایگی شهر درونی (مرکز شهر) بود. بارسلون برنامه‌ای هماهنگ و یکپارچه را در چارچوب استراتژی بسیار وسیع پیش بینی کرد. این در حالی است که المپیک تنها ۱۵ روز ادامه خواهد داشت، ولیکن شهر همیشه آنجا خواهد ماند. اثرات مستقیم و جانبی بازی‌های المپیک بر مبنای یک برآورد، رقمی حدود ۹ میلیارد دلار طی ۵ سال بوده است. این سرمایه‌گذاری‌ها به توسعه انواع بی شماری زیرساخت و نیز مشاغل هتل‌داری و تسهیلات فرهنگی در این شهر منجر شد. تأکید بر روی ایجاد و توسعه مخابرات، اطلاعات و حمل و نقل عمومی برای ارتقای دسترسی شهری و افزایش ظرفیت برای جذب گردشگران فراوان بود.

#### اهداف استفاده از فرهنگ به عنوان ابزاری برای تجدید حیات شهری

اهداف استفاده از فرهنگ از سویی برای تغییر تصویر زوال و تباهی از محدوده‌های قدیمی شهر و از دیگر سو جذب گروه‌های جمعیتی اقتصادی جوان به آنجا است؛ ایجاد مراکز چند فرهنگی (مثل دانشگاه)، یادمان‌های کالبدی فرهنگی، سرمایه‌گذاری در معماری و مبلمان و اثاثیه شهری و تأکید عمیق تری بر روی این مراکز که به وسیله استفاده مجدد از ساختمان‌های قدیمی صورت می‌گیرد که اهداف آنها شناخت خلاقیت، پژوهش، اطلاعات و مشارکت است.

اهداف طرح‌ها عبارت‌اند از:

- ۱) مرکز فرهنگی پویا؛
- ۲) اشتغال زایی و جلوگیری از ساده‌انگاری فرهنگ؛
- ۳) ایجاد یک مرکز برای تلفیق و مشارکت علاقه‌مندان فرهنگی؛
- ۴) ساختن مکانی به عنوان جاذبه عمومی در شهر، مکانی برای ملاقات و تفریح با وجود مراکز فراغتی و خرید؛
- ۵) تدارک برای شهری که دارای سالن‌ها و تالارهای سخنرانی و اجتماعات با یک حوزه فرهنگی جدید به عنوان یک فضای نمایشگاهی باشد

این پروژه توجه خاصی به حوزه مشارکت عمومی خواهد داشت بنابراین دسترسی همه افراد به تمامی ابعاد پدیده شهری و فرصت‌های ناشی از آن برای بهبود دانش و اطلاعات در این زمینه اهمیت خواهد داشت. لازم نیست که بگوییم کافه‌ها، رستوران‌ها، گالری‌ها و کتاب‌فروشی‌هایی نیز به وجود خواهند آمد. در تئاتر قدیمی سالن‌های کنفرانس، سینمای شهر و کتابخانه به وجود می‌آیند.

#### توانمند سازی بافت‌های حاشیه ای شهر

در بخش اول اشاره شد که در کل، بافت‌های حاشیه ای و غیر رسمی شرایط ویژه ای دارند که نگاه به آنها، باعث می‌شود آنها را کمی از سایر بافت‌ها جدا کند. در این بخش سعی می‌شود یکی از روش‌های مهم امروزی دست‌یابی به مداخله واقعی مفید در بافت‌های حاشیه ای را معرفی کنیم که در سندی به نام سند ملی توانمند سازی و ساماندهی اسکان غیررسمی نیز به آن اشاره شده است. در این بخش

توسط ایجاد، حفاظت و ارتقای یک تصویر جذاب سکونتی است. دیدگاه‌های متفاوتی برای اهمیت، ساز و کار و دلایل اعیان سازی وجود دارد. به عنوان یک ایدئولوژی، به نظر می‌رسد اعیان سازی پتانسیلی برای ارتقای اجتماعی و اقتصادی شهر به شمار می‌آید ولیکن به دلیل روابط مشهودش با سرمایه داری و بورس بازی زمین مورد انتقاد قرار دارد. اعیان سازی، انتقال و قطبی‌گرایی فرایندهای زمانی و فضایی تمرکز هستند. اعیان سازی مستلزم حرکت و رانش سرمایه و جمعیت است. بازگشت سرمایه به حفظ جذابیت نواحی برای افراد مرفقی جامعه بستگی دارد.

با متمرکز کردن جذابیت‌های اعیانی در نواحی محدوده و به کارگیری چرخه ای مداوم از ارتقای تصویر نواحی سکونت، امکان آن هست که بازخوردی مثبت از سرمایه گذاری دریافت شود. این امر اغلب به معنی حرکت جمعیت و سرمایه جدید و جایگزینی آنها با اقشار پایین و فقیر است. بازاریابی و تبلیغ به ایجاد تصویری مثبت از نواحی ارتقا یافته کمک می‌کند که در این صورت از مطلوبیت گروه هدف حمایت می‌کند. بنابراین جایگزینی رخ داده، از طریق ساز و کار بازار صورت گرفته است. با این حال اثرات اعیان سازی بر روی فقر در شهر درونی معمولاً پیچیده تر از مفهوم ساده‌ارتقای ناحیه است.

بسیاری از نواحی اعیان سازی شده، اجتماعی پایدار از طبقه کارگری را تشکیل نمی‌دهند، ولیکن مانند نواحی متحول دارای سطح بالایی از حرکت و جنبش‌اند. به عقیده وایت و وینچستر (۱۹۹۱) دو نوع ناحیه فقیرنشین شهر درونی (نواحی فقیرنشین قدیمی و نواحی مخروبه) ترکیبات جمعیتی نسبتاً متفاوت تری را نشان می‌دهند. ترکیب سنی مسن در ناحیه فقیرنشین قدیمی نشانه‌ای از اجتماعات طبقه کارگری است. مردم انتقال یافته از نواحی اعیان سازی شده، که اسکان داده نشده‌اند، مانند افراد مجرد و مردان بی‌کار ممکن است به وسیله فرصت‌های ممکن در بازار مسکن به نواحی آفت دیده و مخروبه جذب گردند. شهرت ناحیه‌ای به دلیل فقر و فحشا در بالاترین حدش، ممکن است امواج گروه‌های حاشیه‌ای را دسته دسته «جذب» خود کند، که هر کدام به دنبال مسکن ارزان قیمت و پذیرش فعالیت‌های حاشیه‌ای هستند.

#### ضرورت‌های توجه به فرهنگ در امر تجدید حیات شهری

در طرح‌های امروزه، ابزارهایی برای تجدید حیات شهرها استفاده می‌شوند که بتوانند به مسائل ذکر شده بالا پاسخی در خورتر از گذشته بدهند. فرهنگ و استفاده از اثرات آن در زندگی شهری یکی از این ابزارهاست که گویا امروزه می‌تواند تأثیراتی مثبت از خود در فرآیند تجدید حیات شهرها بر جای گذارد. گواه این مدعا نمونه موفق تجدید حیات در قسمت‌های مرکزی شهر بارسلون اسپانیا است که همگان را به تحسین واداشته است. استفاده بهینه ای که مسئولان و دست‌اندرکاران شهر بارسلون از المپیک ۱۹۹۲ در جهت توسعه شهر داشته‌اند همگان را به این باور رسانید که ابزارهای نوین، نیاز امروز بازسازی و تجدید حیات شهرهای دنیای پسامدرنی هستند که بازگشتی به فرهنگ دارند.

در پایان دهه ۱۹۸۰، عامل مهمی آینده بارسلون را شکل داد؛ برنامه

صورت می‌گیرد و هر قطعه زمین به خانوارهای واجد شرایط واگذار می‌شود تا با نیروی کار خود و به تدریج و مطابق نیازشان (البته با راهنمایی فنی مثلاً سازمان‌های غیر دولتی) واحدهای مسکونی را بسازند

در گزینه سوم که نسبت به گزینه دوم تعداد بیشتری از خانوارهای کم درآمد را می‌تواند پوشش دهد، بخش دولتی یا عمومی، سکونت‌گاه غیررسمی موجودی را بر می‌گزینند و بودجه مربوطه را در اختیار نهادی محلی که با حمایت دولتی و سازمان‌های غیر دولتی توانمند شده است و متعاقباً تمام اجتماع ساکنان محل را نیز به تدریج توانمند خواهد ساخت، قرار می‌دهند تا بخشی از منابع را صرف بهسازی واحدهای مسکونی موجود (بهبود معیارهای بهداشتی، رفاه عملکردی و مقاوم سازی آنها) کند و بخشی دیگر را به مصرف خدمات رسانی و ایجاد زیربناهای جمعی برای بهسازی مجموعه سکونت‌گاه برساند. بدون شک اثربخشی بودجه محدود گفته شده در گزینه سوم به مراتب بیش از دیگر گزینه‌ها است و تجهیز و بسیج منابع درونی این اجتماعات بهتر و بیشتر صورت خواهد گرفت. مهم این است که همبستگی اجتماعی ساکنان این سکونت‌گاه‌ها (سرمایه اجتماعی) به سوی همیاری جمعی در اداره امور محلی و در نهایت تعلق مکانی آنها سوق داده شود و از این رهگذر، توسعه اجتماعی از طریق بهگشت محله مورد زندگی به دست آید و نه اینکه جابه جایی و ترک این محله‌ها برای ارتقا و جابه جایی اجتماعی اجتناب ناپذیر باشد.

### جمع بندی و نتیجه گیری

شهرها به واسطه تأثیر متقابل دینامیکی جهانی، تقابل محلی و ملی در سازماندهی و کنترل تولید و توزیع و همچنین بر اساس ساختارها و سیاست‌های حکومتی شکل می‌گیرند. یک راه برای این کار فراهم آوری تسهیلات فرهنگی جدید، مانند موزه هنرهای معاصر، مراکز فرهنگی معاصر و امکانات دانشگاهی است. این مؤسسات فرهنگی با اهداف اساسی و جهانی و عملکردهای متصور برای شهر، بر این ناحیه تأثیر خواهند گذارد و عنصری تبعی در فرایند خوانش جدید از هویت محلی در بافت‌های فرسوده و تاریخی شهر جلوه گر می‌شود، چنان‌که می‌توان با تبدیل برخی بافت‌های واجد ارزش تاریخی یا مکان‌گزینی برخی کاربری‌ها در بافت‌های ارزشی شهر امکان تجدید حیات در این مناطق را فراهم آورد.

مراتب فوق هم دارای اثری مثبت بر فرایند تجدید حیات شهری در شکل بهبود کالبدی و هم دارای اثر منفی به شکل تفکیک و جداسازی سکونت‌ها خواهد بود. حتی اگر نیاز مبرمی به سکونت مجدد، احیا و تجدید حیات شهری این واحد همسایگی‌ای که مورد استفاده قرار می‌گیرد باشد، سوال اساسی این است: آیا مؤسسات فرهنگی، هنری، علمی و ورزشی برای آبادانی آنان و مردمانشان به عنوان بخشی از چرخه سرمایه داری عمل می‌کنند؟ حتی زمانی که تسهیلات فرهنگی بزرگ یا مجموعه‌ای از این نوع در یک ناحیه تاریخی به ویژه در واحد همسایگی فرسوده شهر ساخته می‌شود، نیاز به تحلیل انتقادی وسیع به وجود خواهد آمد. گرچه تجدید حیات شهری نواحی فرسوده ماهیتاً اهمیت دارد اما ممکن است تنها در

نیز همانند سایر بافت‌های شهر، امروزه به سمت راه حل‌های غیر کالبدی حرکت شده که توانمند سازی ساکنان و مشارکت دادن آنها در فرآیند سودناشی از این نوسازی‌ها و بازسازی‌ها است.<sup>۵</sup>

### علل پیدایش نگرش توانمند سازی در بافت‌های شهری

پیش از بحث درباره راه حل مسئله اسکان غیررسمی شهرهای ایران، در ابتدا از نگاه سند ملی باید تصریح شود که چاره‌نهایی اسکان غیر رسمی و پیشگیری کامل تکوین آن در آینده در گرو تحولات ساختاری دراز مدتی است که فقرزدایی، توسعه همه جانبه و فراگیر و ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای در کشور را به دنبال آورد. اما راه حل‌هایی که در چارچوب راهبرد کلان و سیاست‌های مندرج در سند توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی مطرح شده است، در محدوده واقعیتی موجود و در حال گسترش است که باید به طور مشخص و اضطراری برای آن چاره اندیشی شود و از بازتولید آن جلوگیری به عمل آید

در پی یافتن راه حلی برای سکونت‌گاه‌های غیررسمی باید به چند نکته زیر توجه داشت:

- ۱- مشکل این سکونت‌گاه‌ها تنها برآمده از مشکلات محلی نیست، از این رو راه‌حل‌ها و منابع محلی به تنهایی برای آن کفایت نمی‌کند؛
- ۲- مشکل آنها تنها در بخش مسکن نیست و با دیگر بخش‌های خدماتی، تولیدی، و زیربنایی نیز مرتبط است؛
- ۳- این مشکل تنها در بعد کالبدی حل شدنی نیست و ابعاد اجتماعی-اقتصادی مقدم بر آن وجود دارد.

مهم این است که همبستگی اجتماعی ساکنان این سکونت‌گاه‌ها (سرمایه اجتماعی) به سوی همیاری جمعی در اداره امور محلی و در نهایت تعلق مکانی آنها سوق داده شود و از این رهگذر، توسعه اجتماعی از طریق بهگشت محله مورد زندگی به دست آید و نه اینکه جابه جایی و ترک این محله‌ها برای ارتقا و جابه جایی اجتماعی اجتناب ناپذیر باشد.

### مزیت‌های توانمند سازی

از این رو، در گزینه‌ای مطلوب برای حل معضل اسکان غیررسمی، مهم‌ترین پیام و اقدام عبارت است از به رسمیت شناختن حق مسکن و امنیت در سکونت شهروندان تهیدستی که برای برخورداری از این حق، تکلیف و وظایف شهروندی را متقابلاً به جا می‌آورند و در مسیر تعادل و توسعه با شهر یکپارچه می‌شوند.

فرض کنید بخش دولتی بخواهد بودجه مشخصی را صرف رفع مشکل مسکن کم درآمدها و فقرا کند. گزینه نخست آن است که تمام بودجه را به خانه سازی دولتی و به بیانی مسکن اجتماعی اختصاص دهد. در این صورت زمینی خریداری می‌شود، پیمانکاری برای اجرای نقشه‌ای مشخص تعیین می‌گردد و خدمات و زیربناهای مورد نیاز نیز تأمین می‌گردد، سپس تعدادی واحد مسکونی کامل و مجهز به تعدادی خانوار واجد شرایط واگذار می‌شود.

در گزینه دوم، همین بودجه را دولت به نحوی به کار می‌گیرد که تعداد بیشتری واحد مسکونی و متناسب با خواست مصرف کنندگان تولید شود. در این صورت زمینی وسیع تر خریداری می‌شود و تنها برای آماده سازی آن و تأمین خدمات و زیربناهای مورد نیازش هزینه

## منابع

- نور محمد زاده، حسین، «نگاهی سیستماتیک به مسائل شهر»، مجله «صفه»، شماره ۳۹، پاییز و زمستان ۱۳۸۳، دانشگاه شهید بهشتی تهران
- گیدئوین، زیگفرد، «فضا و زمان معماری»، جلد دوم، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۵
- مزینی، منوچهر، «بررسی تجارب جهانی مرمت شهری»، تهران، ۱۳۷۰
- مدنی پور، علی و ...، «شهرسازی نوین»، به کوشش مجید قوامی، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری سازمان مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۴
- صحی زاده، مهشید و سعید ایزدی، محمد، «حفاظت و توسعه شهری، دو رویکرد مکمل یا مغایر»، مجله «آبادی»، سال ششم، شماره ۴۵
- مزینی، منوچهر، «باززنده سازی بناها و شهرهای تاریخی»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۶
- عربشاهی، زهرا، «سابقه بهسازی و نوسازی بافت قدیم شهری در اروپا»، مجله «شهرداریها»، سال چهارم، شماره ۴۹
- برنارد فیلدن و یوگا یوکیلتو، «ارزش گذاری به منظور حفاظت»، ترجمه بهرام معلمی، فصلنامه «هفت شهر»، سال چهارم، شماره دوازدهم و سیزدهم، ۱۳۸۲
- صفا منش، کامران، «مبانی ارزشگذاری بناها و مجموعه های قدیمی»، فصلنامه «هفت شهر»، سال چهارم، شماره دوازدهم و سیزدهم، ۱۳۸۲
- حبیبی، محسن و مقصودی، ملیحه، «مرمت شهری»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲
- مشهدی زاده، ناصر، «برنامه ریزی شهری در ایران»، انتشارات دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۷۴
- حبیبی، محسن، «از شار تا شهر»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۰
- ژوان بوسکه، «بارسلون، راهبرد طراحی شهری در مقیاس متوسط»، ترجمه پویان روحی، مجله «آبادی»، سال پانزدهم، شماره ۴۹، زمستان ۱۳۸۴
- آلکس کریگر، «تداوم، گسترش و بازتعریف سنت های شهرسازی»، ترجمه مزدک مژدهی، مجله «آبادی»، سال پانزدهم، شماره ۴۹، زمستان ۱۳۸۴
- تبریزی، جلال، «تأثیر نوسازی شهری بر ایجاد حس لامکانی، نمونه موردی پروژه نواب تهران»، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۸۲
- استیون تیز دل و دیگران، «به سوی احیای موفقیت آمیز محله های تاریخی شهر»، ترجمه حمید خادمی، مجله «هفت شهر»، شماره ۴
- نینگ بو، «میراث فرهنگی برای بهبود بخشی شهری در چین»، ترجمه حبیب جباری، مجله «هفت شهر»، شماره سوم، سال دوم، ۱۳۷۹
- «بهسازی و نوسازی در بافت قدیم شهرهای چین»، ترجمه رضا وحدانی، مجله «شهرداریها»، سال پنجم، شماره ۵۵، ۱۳۸۲
- ر. لاوتن، «ارزیابی پروژه تجدید حیات شهر بریگ»، ترجمه ناهید نیک خواه، مجله «آبادی»، شماره ۴۵، زمستان ۸۳، ص ۴۷
- جو سی اس جوهیانن، «فرهنگ به عنوان ابزاری برای تجدید حیات شهری»، ترجمه محمدرضا حق جو، مجله «آبادی»، شماره ۴۵، زمستان ۸۳
- صرافی، مظفر، «مسئله ای به نام اسکان غیر رسمی...»، مجله «شهرداریها»، سال ششم، شماره ۶۶
- Aleen, T(2000), "Housing Renewal", Habitat, 1992
- <http://www.travelbritain.com/england/bath/royal>
- <http://www.chester.gov.uk/images/rows-cross-chester>
- <http://www.dartmoor.de/tavistock-city>

بخش هایی خاص با سطح بالای فرهنگی درباره اثرات سودمند مورد حمایت آن بر واحدهای همسایگی فرسوده اغراق شود. آن طور که بناخ بیان داشته: تسهیلات فرهنگی تازه علاوه بر پیچیدگی ها و دلالت های شهری، مستلزم پذیرش صریح خود توسط مدیران و مصرف کنندگان یک جامعه، در قالب خدمات جدید نیز هستند. انتقادات به دلیل فعالیت های فرهنگی مطرح نمی شوند، ولیکن به دلیل مانورهای سیاسی در ورای آن ممکن است طرح شوند. این نکته می تواند بحث شود که فعالیت های فرهنگی «یوپی ها» و یک مرکز فرهنگی گلچین وارداتی برای جایگزینی یک جامعه طبقه پایین صورت می گیرد. اساس مطلب در این نکته است که ارزش فرهنگ طبقه کارگر پیرامون این نکته تکامل پیدا می کند که فرهنگ در ذات خود مطلوب است، در حالی که عملکرد این فضاهای جدید ممکن است به عنوان نیروی محرکه تجدید حیات شهری برای گروه هایی خاص رخدادی اولیه باشد. یک فرد کهنسال که به این اجتماع کارگری تعلق دارد چه مقدار می تواند از این تأثیرهای شهری و رویدادهای بین المللی بهره مند شود و خود باب پرسشی را باز کند؟

ارتقای هر شهر و منطقه ای در سراسر مراکز شهری آن، فرصتی برای رسیدن به جذابیت های بین المللی و سرمایه گذاری در یک مجموعه منطقه ای وسیع تر نیز هست. فراموشی هر موضوع محلی مطابق با ساکنان و فرهنگ آنان، ما را به این پرسش درباره افرادی که از این تجدید حیات شهری بهره مند می شود و یا از آن آسیب می بیند، هدایت می کند. آنچه برای شهر و منطقه خوب است برای همه کسانی که آن جا سکونت دارند مطلوب نخواهد بود. افراد فقیر و آسیب پذیر در معرض بیشترین خطر قرار دارند. وجود آنان واحد همسایگی را تنزل می بخشد به طوری که برای افراد مرفه هیچ جاذبه ای برای سکونت وجود نداشته باشد. این در حالی است که هزینه های هنگفتی بر این پایه برآورد شده است. این نوع نواحی ممکن است حوزه های بسته ای از فقرا را شکل دهند که با منافع نخبگان محصور شده و از آنها کاملاً جدا افتاده باشند.

## پی نوشت

- \* مقاله حاضر بخشی از ادبیات نظری رساله دکتری است که در دانشگاه علم و صنعت به وسیله نگارنده در حال انجام است.
- ۱- برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: فلامکی، منصور، «باززنده سازی بناها و شهرهای تاریخی»، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه تهران
- ۲- برای مطالعه بیشتر رجوع شود به: مزینی، منوچهر، «بررسی تجارب جهانی مرمت شهری»
- ۳- مدنی پور، علی و ...، «شهرسازی نوین»، به کوشش مجید قوامی، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری سازمان مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۴
- ۴- از گفته های والتر گروپیوس از سردمداران نهضت معماری مدرن است. نقل شده در مقاله «حفاظت و توسعه شهری، دو رویکرد مکمل یا مغایر»، مجله «آبادی»، شماره ۴۵
- ۵- صرافی، مظفر، «مسئله ای به نام اسکان غیر رسمی...»، مجله «شهرداریها»، سال ششم، شماره ۶۶